

mål+4mæle

Rask om Rask

Rasmus Rask var sin tids mest talentfulde sprogforsker. Han satte sig bl.a. for at finde vort sprogs rødder. Hans mere end 6-årige rejse igennem Rusland, Kaukasus til Indien gav ham skader på krop og sjæl. Hans studier i de indoeuropæiske sprog var internationalt banebrydende, men var der en stilling til ham hjemme? Læs side 5

Klædt på til opgaven

En kliché er et sprogligt udtryk, der lover mere originalitet, end det leverer. I dette nummers Sprogvrís kan man bl.a. læse om én af slagsen. Et sprogvrís kølnér den vrisne, men hjælper det mod klicheer? Side 12

Æ' Klit

Det er ikke bare Karl Smart, der sætter overflødige apostroff'er. Det gør også besindige fiskere og blikkenslagere i Sønderjylland. Og så gør de det endda ved det bestemte kendeord, æ. Se selv side 14

Personen er navnet

Engang var barnemord acceptabelt, så længe barnet ikke var navngivet. Personen fik først identitet gennem navnet. Navne bærer forældres forhåbninger, og navnebæreren har således meget mere med sig end familiens biologiske arv. Læs om navnets betydning side 23

Sprogligheder 2

Genial og momentant gal 7

Sprogvrís... 12

Bestemt kendeord med og uden apostrophitis 14

Hvem har brug for Mål og Mæle? 22

Oplevelsen af navnet 23

Tiden og dens inddeling 29

I en Menneskealder kan et Folk forandre Religion, Sæder, Vedtægter, Love og Indretninger, hæve sig til Dannelse eller falde tilbage i Råhed og Vankundighed, men Sproget varer under alle disse Omvekslinger bestandig ved, om ikke ganske det samme, så dog gjenkjendeligt nok igjennem hele Tusend år.

Rasmus Rask (1824)

Sprogligheder

Denne brevkasse handler om sprogligheder. Det er spørgsmål og problemer om sprog, men det er også fine detaljer i sproget som man bliver opmærksom på, og som man vil gøre andre bekendt med. Går I rundt og tænker på sprogligheder, så send et brev om dem til Carsten Elbro, Erik Hansen eller Pernille Frost. De vil svare på brevet hvis de kan. Ellers kender de nok nogen de kan sætte til det. Send brevet til:

Birgit Bjerre Hansen

Inavej 12

3500 Værløse

! Gode nye kommaregler

Man må desværre konstatere at de af Dansk Sprognævn anbefalede nye kommaregler har svært ved at vinde indpas. Selv her i »Mål & Mæle« har der været indlæg med kritik af det nye. Hvad kan forklaringen være på at så mange danskere, deriblandt selv gode, trænede sprogbrugere, vægrer sig ved at forlade de traditionelle regler? Indlysende er det da, synes i hvert fald undertegnede, at de nye regler giver en mere flydende tekst. Dertil kommer at diverse fnidder som f.eks. »idiotkommaer« (jf. *hv*-ord, RO, 3. udg., §55.1) forsvinder! ydermere er de nye regler i god overensstemmelse med den altovervejende del (engelsk) af den udenlandske tekstmængde vi

forholder os til. Og de harmonerer desuden med kommateringen hos vort svenske broderfolk. Alt i alt: Valget burde være let!

Den efterlyste forklaring? Min vurdering er at en slags åndelig dovenskab, groft sagt, er årsagen. For det må erkendes at der skal ydes en vis indsats hvis man vil beherske de nye regler. Og så er det nemmere at blive ved det gamle – som man heller ikke behersker, at dømme ud fra den store mængde kommafejl der præger størstedelen af vor daglige læsning.

Er der da slet ingen ulemper ved de nye regler? (Bortset fra at man skal gide sætte sig ind i dem!) Jeg kan ikke komme i tanke om nogen – medmindre jeg må slutte lidt humoristisk og anføre at denne verdens »Toldkontrol-lør Knagsted« er får et væsentlig lavere antal kommaer at samle på!

Morale: Alle I bevidste sprogbrugere: Vær foregangsmænd, overvind jer selv til at læse lidt på lektien – og begynd at anvende de nye kommaregler!

Knud Højgaard

Sprogenergisk efterlønsmodtager

? Kæreste

Kære brevkasse! Mon I kan fortælle mig hvorfor jeg aldrig har haft en kæreste?

Da jeg var ung (hvilket godt nok er

længe siden – jeg nærmer mig de 70), sagde man *hende jeg går med, ham jeg kommer sammen med eller min ven(inde)*. Blev forholdet definitivt, måske ligefrem demonstreret med ringe, kunne man sige *min forlovede*, og parret var *ringforlovet*.

Men at sige *min kæreste* ville være direkte pinligt.

*Birgit Bjerg, gift kone (trods alt!)
Emdrup*

! Ordbog over det danske Sprog (ODS) oplyser i bind XI fra 1929 at *kæreste* nu (1929) i alm. talesprog anvendes som et jævner og naturligere ord for *forlovede*, dvs. den som man har indgået aftale med om giftermål og ægteskab. Sprogmanden Israel Levin oplyser o. 1850: »Ordet tilhører udelukkende *Talesproget og er ikke ædelt*«. ODS fortæller videre om ordet: »allr. fra omkr. midten af 18. årh. i aftagende brug i højere kredse«.

Kæreste har i øvrigt også til og med Holbergs tid kunnet bruges i betydningen 'ægtefælle', men vi befinder os stadig i de jævner kredse.

Efter 1970 vender *kæreste* imidlertid tilbage og indtager sin plads i alle lag af samfundet. Det betyder stadig 'forlovede' eller 'den jeg kommer sammen med', men der er kommet en ny og langt vigtigere betydning til. Fra den sidste del af forrige århundrede er det blevet mere og mere almindeligt at et par bor sammen og evt. har børn og økonomi til fælles. Det eneste der mangler for at kunne kalde dem *ægtefæller*, er vielsesattesten. Det var noget man manglede ord for før, men

nu kalder parret sig *kærester*, og også andre kan omtale dem sådan: »Giver De så lige Deres kæreste besked?«.

EH

? Legedatid

1 Børnekonjunktiv

Jeg har bemærket at børn under leg, når den gælder rollespil, benytter en konjunktiv ved datid med en konsekvens, der langt overstiger voksnes tilsvarende brug.

»Og så kom jeg hjem fra skoven og så havde jeg brækket benet og så var du sygeplejerske og forbandt det og så kom du Henrik og ...«

Legen foregår i timevis udelukkende i datid. År efter år har vi hørt det hos forskellige børn. Jeg mener ikke det foregik sådan i gamle dage.

Jeg kan undre mig over en sådan konsekvens mellem alle børn, det er dog sjældent at vi voksne bruger det og endnu sjældnere overfor børn.

2 at »træde i karakter«

Det er jo i Danmark desværre journalisterne som udvikler og afvikler det danske sprog. Det nyeste jeg har bemærket er »at træde i karakter«. Nu bruges det ustandseligt.

Jeg fornemmer nok hvad der menes, men kan I give det et ord med på vejen?

*Venlig hilsen
Niels Hald*

! Din iagttagelse er helt rigtig, og det passer også at legedatid er noget der er opstået i løbet af den sidste generations tid. Fænomenet er beskrevet udførligt i M&M 8. årg. nr. 4.

Udtrykket at *træde i karakter* er ganske rigtigt en kliche for tiden. Betydningen er 'have mod til at vise hvem man er', eller som Ole Wivel har udtrykt det »at omsætte ideer til praksis, idealer i handling«. Udtrykket stammer fra Søren Kierkegaard, som har brugt det adskillige steder i sit forfatterskab.

Nu er vendingen gået hen og blevet et modeudtryk i presse og politik, og det er så småt begyndt at virke luvslidt.

EH

? Gen og gener

I flere af de blade der udsendes af de sygdomsrelaterede foreninger som for ex. Gigtforeningen, Diabetesforeningen, Hjerteforeningen, Kræftens Bekæmpelse forekommer ofte begrebet »gener« både i betydningen »arveanlæg« og i betydningen »ulemper, ubehag«. Normalt vil man af teksten ikke kunne tage fejl af betydningen. Men sæt nu en bivirkning af en medicin eller anden påvirkning både kan fremkalde en ændring af arveanlægene og samtidig ulemper for ex smerter, så kan ordet have begge betydninger. Jeg har et par eksempler af morsom art:

Fra Diabetesbladet august 2002, rubrikken »Spørg om Diabetes«: måske kunne du begynde med en meget lille dosis i starten og så trappe langsomt op for at se om dine gener forsvinder med tiden«. Et andet eksempel fra Gigtforeningens blad »Ledsager« nr. 1, januar 02: Forskning i nye lægemidler viser gode resultater med at hæmme betændelsen ved leddegigt og dermed

generne hos det enkelte menneske. Her kunne man, lidt langt ude, forestille sig, at arveanlæggene (for gigt) blev hæmmet såvel som ulemperne (smerterne), hvilket sidste nok ville være den fremherskende opfattelse.

Forekomsten af ordet »gen« er i vore dage sikkert hyppigere end forekomsten af ordet »gene«, men da de er ens i flertal »gener« vil man være tilbøjelig til at læse det hårde »g«. Så hvorfor ikke anvende den norske stavemåde »sjener« for »ulemper«.

Med venlig hilsen

H. Christensen

Sindal

? Plattysk

Vedr. M&M nr. 2002 s. 14ff.

Normalt angives "bukse-" at komme af nedertysk *Büx*, og kos Katlev (Nudansk Ordbog) er den højtyske form med * (altså rekonstrueret). Mensing har *[in]büxen* = at lægge ble på. Kære prof. Hansen, forbigå ikke det plattyske så let!

Med venlig hilsen,

Hans Christoffersen

! Kære Hans Christoffersen. Jeg har bestemt ikke noget ønske om at forbigå plattysk.

Det passer sikkert at vores ord *bukser* har en nedertysk form som sin direkte forudsætning, men jeg synes ikke det var tilstrækkelig relevant i sammenhængen, hvor det drejede sig om den gamle etymologi. Men det skal aldrig ske mere!

EH

Genial og momentant gal

■ Rasmus Rask satte sit liv – og sin sjæl – ind for sit fag

Forstandens rensende virkning

Rasmus Rask ville rense sit sind og sin tankegang ved hjælp af sin forstand, skrev han allerede som ung mand. Det han ville rense sig fra, var den overtro og de fordomme hans barndom i skrædderhjemmet i Brændekilde på Fyn havde været så gennemsyret af. Faren, Niels Rasch, var belæst for sin stand og praktiserede som klog mand, bl.a. ved hjælp af Cyprianus' »farlige«, mystikfyldte bog der indeholder drømmetydninger og manende og sig-nende ord.

Niels Rasch brugte altså ordene som besværgelser – hans søn satte sig som sit livs mål at gennemskue ordene og sætte dem i system efter deres struktur, oprindelse og slægtskab med andre sprog. (Rasmus Rask ændrede sit efternavn til Rask som 17-årig, i 1805, for at leve op til sine ideer om dansk retstavning).

Rasmus Rask levede fra 1787 til 1832, og han er et af de få ægte genier Danmark har fostret. Hans genialitet bestod i en særlig intuition for sprog kombineret med umenneskelig flid. Intuitionen udmøntede sig i et røntgenblik for ord og – ikke mindst – den grammatik som udgjorde strukturen bag dem og bandt dem sammen til et sprog. I et af sine sidste år sagde han selv: »Jeg skal blot se Fadervor på et sprog for at skrive dets grammatik.«

Men denne hyperfølsomhed over for sprog var ledsaget af et hyperfølsomt sind.

Barndommens traume

Rask beskriver selv sin barndom i sorte toner. Men hele sit liv var han alligevel nært knyttet til sine slægtinge, og han omtaler sine forældre med behørig respekt.

Rasmus' to ældre helsøskende, en bror og en søster, døde pludseligt i 1796 da Rasmus var 8 år, og dette slag blev en traumeblandet ny begyndelse for ham. Nu blev han med ét familiens eneste barn og kom frem i lyset på en helt ny måde. Han skriver selv at hans far havde anset ham for »uduelig« – lige indtil han nu pludselig opdagede ham. Rasmus havde været et lille skravl helt fra fødslen, og måske havde faren ikke villet knytte sig til denne svækling fordi han regnede med at han ville have svært ved at overleve tidens store børnedødelighed. Rask forvandt aldrig sorgen og bitterheden over farens ydmygende nedvurdering af ham i barndommen.

Først nu tog faren fat på at læse med Rasmus, som han havde gjort med de to større søskende, og dermed ændredes Rasmus' liv. For det varede ikke længe før faren kunne se at hans mindste søns evner langt oversteg andre børns. Ikke nok med at han kunne

Rasmus Rask (1787-1832) på et stik trykt i 1818

tilegne sig et stof lynende hurtigt; han kunne også huske det og tilmed tage kritisk stilling til det, noget faren selv aldrig havde gjort.

Medvind

Rasmus' boglige evner blev også efterprøvet både af Brændekildes præst og stiftets biskop. Niels Rasch havde selv lært lidt tysk som soldat i København, og Rasmus tog helt pippet fra landsbyskolens lærer ved at læse højt af en bog på tysk – det var mere end læreren kunne. Og dét blev den unge Rasks oplevelse de følgende knap ti år: Han kom hurtigt til at overgå sine lærere i kundskaber.

I 1801 kom han ved gode borgeres

hjælp på Odense Katedralskole, og her fik han plads til at folde sit talent ud. Fra 1802 fik skolen et helt nyt, veluddannet lærerkorps som afløsning for de tidligere »hørere«, og de bidrog alle til at løfte den unge begavelse frem og op i lyset. Her fik han al den ros og støtte han kunne ønske sig, og flere lærere bemærkede i protokollen at denne succes aldrig steg ham til hovedet. Selv når han brillerede ved at kritisere lærerne foran de andre elever, skete det altid med klædelig beskedenhed – og grundige faglige argumenter.

Når Rask var færdig med sine lektier, fortsatte han til langt ud på natten med personlige studier – han blev båret af de pædagogiske opmuntringer og den venlighed der strømmede imod ham, både fra lærerne og kammeraterne. Her var han elsket. Alligevel noteredes det også i protokollen at han tilsyneladende nærrede »en vis mistillid til sig selv«. Og hans nærmeste ven og tro væbner livet igennem, sprogforskeren N. M. Petersen, fortæller at han allerede i skolen tillagde sig en nervøs hosten eller rømmen når han talte, som om han på forhånd ville gøre afbigt for hvad han sagde. For han talte meget – og hurtigt. Tit havde Rasks interesserede tilhørere ligefrem svært ved at forstå hvad han sagde fordi han talte utydeligt, sikkert pga. en blanding af generthed og nervøsitet.

Pedant eller akademikus?

De sidste år på Odense Katedralskole kørte Rask sit eget løb. Her fik han ro

til at arbejde på sit første banebrydende værk, en grammatik over det islandske sprog. En formidabel bedrift eftersom der ikke fandtes islandske ordbøger, og han selv ikke kunne et ord islandsk da han begyndte. Samtidig lærte han sig her de første 5-10 andre sprog.

Med denne store viden som ballast rejste Rask i november 1807 til København for at studere videre. NU skulle han vise at han duede, også på det københavnske parnas.

Han blev introduceret blandt de førende ånder af sin livslange ven og støtte, professor og senere regensprovst Rasmus Nyerup, »alle fynboers ven«, som han blev kaldt, en mild og gavmild mand. Han brugte Rask som hjælper til at oversætte en del af den islandske edda og fremhævede i forordet Rasks store evner som »mystagog« (indfører i mystikken). Men Rask ville stå på egne ben – og rendte sig meget hurtigt sin første staver i livet.

En del af Rasks ånd var hans ufravigelige krav om at søge *Sandheden*, det ville for ham sige *videnskabelighed* og *faglig umage*. Som den sande akademikus han var, ville han sætte alle tidligere »sandheder« på prøve ved at indtage yderligtgående standpunkter – og så se om disse sandheder holdt, hvad de jo ofte ikke gjorde. Det var den eneste rigtige måde at bedrive videnskab på i hans øjne.

På den måde kom han inden der var gået ½ år i klammeri med nogle af tidens største navne: Adam Oehlenschläger, N. F. S. Grundtvig og Chr. Molbech. For ham at se gjorde de sig

ikke umage nok, for netop som elite var man særligt forpligtet. Han fandt fejl og »svulstigheder« i deres oversættelser fra islandsk. De på deres side kunne godt se at han i viden og evner overgik dem; men de skyede ham for det de så som pedanteri, unødigt ilterhed og fagligt praleri.

Udlængsel

Rasks indtog i hovedstaden blev altså en frustrerende nedtur. Han følte straks at alt og alle var imod ham og hindrede ham i at komme frem. Den nærtagenhed der var blevet grundlagt i barndommen, fik ny næring. Han kunne selv se sit værd som videnskabsmand, men havde altid behov for at andre også værdsatte ham.

Han knyttede dog også nye venskaber i København, især med islandske studerende. Og da hans islandske grammatik endelig udkom i 1811, modtog han et langt hyldestdigt fra sagaøen. Det er tydeligt at hans venner elskede ham og holdt fast ved ham livet ud. De beskrev ham som godhjertet og oprigtig, ude af stand til at forstille sig. Den samme oprigtighed blev af hans modstandere set som utidig åbenhjertighed – Chr. Molbech kaldte det *grovhed* – og forskaffede ham således også livlange fjendskaber.

København var en lille by – og langt mere hærget af brande og bombardementer end den blomstrende handelsby Odense havde været. Rask kunne ikke komme til, følte han. Han måtte ud i verden. Både for at opsøge de historiske kilder og for at få luft.

I 1812 – to år efter at krigen 1808-

1810 mellem Sverige og Danmark var slut – kom han sammen med Rasmus Nyerup på en »antikvarisk rejse« til Sverige. Her blev han modtaget med åbne og anerkendende arme som en af verdens førende når det gjaldt tydingen af runesten og Nordens oldtekster.

Men det blev en stakket frist. Nogle måneder efter var han hjemme i sit mørke kammer igen – og sank ned i et hul af modløshed og depression. Hans arbejdsindsats var altid præget af perioder med intens fordybelse afløst af dage med ugidelighed. Han overanstrengte sig simpelt hen og led også af kæbehulebetændelse og fik feber. Det satte ham ud af kraft – for en tid. Nogle har villet diagnosticere Rask som både mani-depressiv og skizofren på grund af hans svingninger; men alle der arbejder så meget, har oplevet følelsen af åndelig udtørretthed indimellem. Og den optimisme han havde fået opbygget gennem troen på sine egne evner, blev gang på gang slået ned af omgivelsernes manglende velvilje.

En evig tiggergang

Arbejdet blev hans faste holdepunkt i livet – derfor gik han altid hurtigt i gang igen. Men en tilbagevendende belastende faktor i Rasks liv var hans økonomiske afhængighed.

Han følte det dybt uretfærdigt at han ikke kunne lægge planer for sine studier uden først at skulle søge om penge, derefter vente i spænding på svaret og så bagefter gøre omhyggeligt rede for hvad han havde brugt

pengene til, hvad der var kommet ud af dem.

Men universitetsdirektionen havde dog øje for Rasks kunnen. Den udskrev en prisopgave som kun Rask ville være i stand til at besvare fyldestgørende: En undersøgelse af det gamle nordiske sprogs oprindelse. Rask havde allerede gjort forstudierne med sin islandske grammatik, og nu kastede han sig over denne opgave: En prisafhandling kunne ikke undgå at føre til en professorstilling, mente han. Han tilskrev sig en guldmedalje fra Københavns Universitet, og dét satte mere skub i hans karriere.

På jagt efter sprogenes oprindelse

Guldmedaljeafhandlingen åbnede den slunkne statskasse lidt mere for Rasks videre studier. Hans sammenlignende sprogstudier havde vist at de nordiske sprogs oprindelse pegede ud over græsk og latin, længere østpå, i første omgang til Kaukasus.

Han begav sig ud på sin søgen efter verdens ældste skrifter, begyndende i Stockholm, hvor han fire år tidligere var blevet så vel modtaget. Svenskerne tilbød ham straks to attraktive stillinger, og her kunne han uden videre få sine værker trykt. Ikke underligt at han blev fristet til at slå sig permanent ned her. Men så lød der krigstrommer fra København: Hvordan kunne han så meget som overveje at svigte sit fædreland og bruge sine evner til gavn for fjendelandet Sverige? Det ville være forræderi, lød det. Selv om det ganske vist havde

drøjet lidt med en stilling i København, havde Kongen nu bevilget ham et beløb til en forskerrejse.

Hjemve

Og modvilligt rejste Rask videre østpå gennem Finland til Sankt Peterborg. Han følte allerede nu at ensomheden på en så lang rejse ville være skadelig for ham. Søgte om at få Jacob H.

Bredsdorff med som rejsefælle, men Bredsdorff takkede nej. Det trak ud også med at komme videre fra St. Petersborg, men endelig, efter flere ryk-kere hjemmefra, brød han efter 18 måneder op herfra og begav sig ud i det uvisse, østpå via Moskva og ud på de vilde russiske stepper. Transportmidlerne var åbne hestevogne, og logi og »faciliteter« oftest den bare jord og åer og vandløb.

Når som helst han stødte på vestlige rejsende, slog han følge med dem, og hans faste holdpunkter blev de kristne missionsstationer på ruten – som var små oaser af kendt civilisation og bekvemmeligheder.

Allerede inden han nåede til Kaukasus, var han klar over at det næppe kunne være rejsens endelige mål. Det var ikke her de europæiske sprogs vugge stod. Han bad om lov til at vende hjem og senere tage til Indien ad søvejen, men alle bønner blev afvist: Kongen havde betalt – Rask kunne og måtte ikke give op på halvvejen. Man bad ham også om endelig at sende sine forskningsresultater og opkøbte gamle skrifter hjem løbende – så de i det mindste ikke skulle gå tabt ifald han gjorde det.

Rasmus Rasks mangesprogede gravsten på Assistens Kirkegård i København

Han leverede stadig, og ingen mærkede de krakeleringer der var begyndt at åbne sig i hans psyke. I de første 10 måneder af 1820 modtog han slet ingen breve hjemmefra – han følte sig glemt af alt og alle.

De fatale ord

Det måtte gå galt. Enhver i en stærkere position ville være vendt om forlængst. Strabadserne begyndte at sætte sig fysiske spor i form af bylder. På et tidspunkt kunne han tælle 15 åbne, væskende bylder på hænder og

fødder. Og svækkelsen førte til flere uheld: En dag blev han kastet af sin hest, lå bevidstløs i en halv time – men satte sig derefter op og fortsatte rejsen. Han vidste at den eneste vej hjem gik via endemålet, Indien. Han måtte helt derud og skaffe de gamle sanskrittekster for at gøre sig fortjent til at komme hjem.

De første der opdagede at der var noget galt, var den indiske besætning om bord på en båd han havde lejet til at sejle ned ad Ganges mod den danske koloni Serampore uden for Calcutta. Rask så og hørte pludselig had og forfølgelse i ganske almindelige ord og hændelser. Når bådsfolkene talte sammen, var han overbevist om at det var om ham, og at de brugte *fatale ord*, som han kaldte det. Ord der rev og sled i hans indre ved deres mulige ondskab. Ubehagelige syn som et van-skabt lam – og menneskeskabt støj – tog han som bevidste forsøg på at opskræmme ham. Han var blevet bange for sine omgivers skjulte hensigter, det vil sige bange for angsten selv. Hvis han var kommet under kyndig og kærlig behandling i hjemlige omgivelser, kunne han måske være kommet over det, men han befandt sig langt fra alt hvad der hed tryghed og ro.

Kun én ting havde han at holde sig til: arbejdet. Hans faglighed var det eneste i ham der var uforanderligt – lige til det sidste. Stadig lærte han nye sprog, analyserede dem og skrev grammatikker over dem. Selv i sin svækkede tilstand fik han udgivet et værk om zendsproget som ændrede

verdens syn på dette sprog for altid. Mens han kæmpede med bylder, feber og sine angstfremkaldende forfølgelsestanker, forskede han på livet løs!

Militærlægen Christopher Mundt i den danske koloni i Serampore blev chokeret da han så den psykiske tilstand Rask var i da han ankom dertil sidst i 1820. Mundt sendte et medfølelende og diskret brev til Danmark om Rasks problemer, og endelig fik Rask lov til at vende hjem.

Sejladsen hjem varede $\frac{1}{2}$ år, og disse rolige, regelmæssige måneder på havet på vej hjem var tilsyneladende ren salighed for Rask. Her mødte han tilmed sit livs største og eneste kærlighed ...

Men dette intermezzo om bord på skibet Juliane Marie fik en ende. Rask friede, men fik en kurv. Og hjemme var alt ved det gamle.

Verden venter

I Danmark tog man imod den hjemvendte med åbne arme. Han havde faktisk været savnet, og NU ventede parnasset så spændt på den store afhandling om rejsen som måtte komme. Men Rask havde ikke i sinde at skrive en samlet afhandling om de østasiatiske sprog før han var klar til det. Først måtte han skrive flere grammatikker om enkelte sprog – for at have det nødvendige sammenligningsgrundlag. Desuden ville han ikke skrive om det østasiatiske før man havde givet ham en professorstilling – med løn. Situationen gik i hårdknude. Begge parter ventede på at den anden skulle yde først.

I stedet kastede Rask sig ud i sit livs sidste, største og mest ødelæggende strid – spørgsmålet om den danske retstavning. Han fuldførte de tanker om en videnskabelig dansk retstavning han var begyndt på allerede på Odense Katedralskole, udsendte sine tanker på tryk – og blev pludselig centrum for et ragnarok af modangreb, latterliggørelse og decideret hadefulde udfald, ikke mindst fra Chr. Molbech.

Vennerne forsøgte at få ham til at indse det håbløse i at fremture, men han kunne ikke give slip, måtte forsvare sig, måtte overbevise sine modstandere, måtte vise dem at han havde ret. Dæmonerne, de sorte forfølgelsestanker, dukkede op igen. Han blev mistroisk også over for sine venner og beskyldte bl.a. Rasmus Nyerups datter, Louise, for at have kommet gift i hans mad. Det var efter at han havde friet til hende – og fået nej. Alting gik i hårdknude igen, og han isolerede sig bag sine nyanskaffede røde gardiner i sin lejlighed i Badstuestræde i København. Her modtog han fornemme besøg og breve fra udlandet, men i de følgende år stadig intet tilbud fra det københavnske forskermiljø. Samtidig begyndte hans helbred at skrante.

Og da han endelig, i december 1831, med bud fik overbragt meddelelsen om at han var blevet udnævnt til professor i asiatiske sprog ved Københavns Universitet, var hans svar: »Jeg frygter det er for silde«. Dog: Glæden og lettelsen var tydelig. N. M. Petersen fortæller at Rasks gamle mildhed vendte tilbage i den sidste tid – de

sorte tanker fortonede sig. Men samtidig gik det uhyggelig stærkt ned ad bakke. Da han omsider søgte læge, havde han tuberkulose i svær grad. Og den 14. november 1832 døde Rasmus Rask, knap 45 år gammel.

Rasks psykiske kortslutning må ses som en følge af at hans evigt tændte sind og aldrig hvilende tankevirksomhed bukkede under for det pres han pålagde sig selv, og de uretfærdige forhindringer han følte hans opvækst og hans omgivelser satte for hans virke. Det sled ham i stykker. Men sjælen i hans livsbane, den geniale forskerevne, holdt han ren og klar til det sidste, gennem alle fysiske og psykiske sammenbrud. Derfor lyser hans stjerne også uforanderligt, både fagligt og menneskeligt.

Kirsten Rask, f. 1951

*Selvstændig sprogkonsulent,
tv-versionist og fagbogsforfatter*

Har for nylig udgivet biografien »Rasmus Rask
– store tanker i et lille land« på Gads forlag.

Sprogvrís...

Alle har deres sproglige aversioner – ord, udtryk, udtaler eller grammatiske arrangementer som byder dem imod. I nogle tilfælde er der tale om noget temmelig privat, andre eksempler afspejler tendenser i tiden og sproget og en mere kollektiv afsky.

Det er nok ikke ret tit det har nogen effekt at man råber op eller brokker sig stilfærdigt, men det kan have en vis rensende virkning for vrísse- ren.

Vi har været i gang i et par numre, og der må gerne vrísse med!

Det Hellige Skrift

Ja, det var Bibelen der mentes med denne omtale i Danmarks Radio for nylig. Det er nu ikke her vi skal gennemgå reglerne for ordet *skrifts* grammatiske køn.

Men vi har *skriften*, en *skrift* om hånd- og trykskrift, og det hedder en *underskrift*, en *overskrift* og en *efter-skrift*. I betydningen 'en (mindre) publikation' har vi intetkøn: et *skrift* om planeternes bevægelser, mit lille *skrift* om A-vitaminet.

Og så er der *Den Hellige Skrift*. Det er muligvis ikke så ligetil at se logikken, men sådan har det nu heddet i 1000 år. Og når man bare taler eller skriver om *Skriften* og *Skriftens* ord, så er det Bibelen. *Skriftet* kan være næsten hvad som helst.

Klicheer

er ikke bare meget hyppigt brugte ord og vendinger. Det er *solskin*, *grøn*, *synge*, *i overmorgen* og *efter sigende* også, men det er ikke klicheer.

En kliché er noget der begynder som en stilistisk kvikhed, men derefter bliver gentaget til pinagtighed.

Tænk nu på *være klædt på til*. Det må for mange år siden have været en frisk metafor: *Er I nu klædt på til at klare opgaven?* Når udtrykket nu på tyvende år insisterer på at være rapt og in, så er det trættende og pinligt. Hvad med bare at sige *rustet til* eller *forberedt til*?

På samme måde med den evindelige *øvelse*: *det øvelsen går ud på*, *er...* Klicheer er brovtende pral af sproglig armod.

Fømoghalvføms

I et par år har en ny udtale rumsteret i sprogets udkanter, men synes nu at være på vej ind alle vegne. Det er udtalen *føm*: *ned til føm grader i nat*, og *hvøm*: *hvøm af dem skal med?* Det er let at forklare udviklingen. Både *f* og *v* udtales med rundede læber, og hvis man så for nemheds skyld ikke afrunder dem når vokalen udtales, fordi man jo alligevel skal runde og samle læberne for at udtale *m*, så får vi ikke æ, men ø som i *høne*, *svømme* og *brød*.

Det er det der i sprogbeskrivelsen

kaldes assimilation, dette at en lyd påvirkes af sine omgivelser. Der er masser af eksempler på assimilation i de fleste sprog, også dansk, op gennem sproghistorien.

Det ser ud til at der af de meget hyppige ord ikke er flere end *fem* og *hvem* (og deres sammensætninger og afledninger) der er på assimilations-

kurs. Af de lidt sjældnere kan *membran* være truet (*mømbra*), og forleden hørte jeg i Radioen *kåæfuøm* (KFUM). *Vømmelig* lurer lige om hjørnet...

Men ellers må vi indstille os på *fømten*, *halvføms*, *fømdoble*, *fømlinger*, *fømtifire*, *fømtiden* og *føm flade øre*.

mål + mæle

Mål og Mæle
ISSN 0106-567X

REDAKTION:
Carsten Elbro, Pernille Frost,
Erik Hansen.

TYPOGRAFISK DESIGN: Henrik Birkvig
SKRIFT: FF Olsen

EKSPEDITION OG PRODUKTION:
Elbro-Tryk
Håndværkervej 10, postboks 3072
6710 Esbjerg V
Giro 747-3494
Telefon 75 15 43 60
E-post: elbro@tiscali.dk

Mål og Mæle udkommer 4 gange om året, og abonnementsprisen er 180,00 kr. pr. årgang. Man kan tegne abonnement ved at skrive eller ringe til Elbro-Tryk. Hertil henvender man sig også om adresseforandring eller fejl ved bladets levering. Eftertryk af tekst og illustrationer er tilladt når kilden angives.

Spørgsmål til læserbrevkassen samt manuskripter til Mål og Mæle sendes til:

Birgit Bjerre Hansen
Inavej 12
3500 Værløse

Eller som elektronisk post til
Carsten Elbro på adressen
ce@cphling.dk

Hjemmeside: www.cphling.dk/Maal+Maele

Bestemt kendeord med og uden apostrophitis

I løbet af de sidste 10 år er antallet af dialektale indslag på skilte i Sønderjylland og Vestjylland steget kraftigt. Især er brugen af det foransatte bestemte kendeord æ, som på vejskiltet *Æ Markmandssti*, en af de mest anvendte markører for dialekt. Det forekommer især ved navne på veje og privatboliger, forretninger og institutioner. Kendeordet æ hører til de sønderjyske og vestjyske dialekter. Det viser at navneordet er i bestemt form. De øvrige danske dialekter og dansk rigssprog danner bestemthed ved at føje en endelse til navneordet. Her ville skiltet skulle have navnet *Markmandsstien*. Var det forretningsnavnet *Æ Hyttefad*, ville det svare til *Hyttefadet* på rigssproget. Som det ses af eksemplerne, bruges kendeordet æ foran navneord af både fælleskøn og intetkøn.

Æ Markmandssti går fra Hjemstedvej, forbi Markmandshuset og til Mjolden i Skærbæk kommune (foto 2002).

E Arnstej ligger i Gråsten, og et kommunalt skilt viser til stedet (foto 2000).

På de dialektale skilte i Sønderjylland bliver det foransatte kendeord skrevet æ eller e. I Vestjylland har jeg kun fundet skilte med æ. Det ses fx på dørene på fiskernes redskabshuse ved stranden i Klitmøller. Et hedder *Æ Biedstow* og et andet *Æ POSTHUS*. Men skrivemåden med e er kendt fra Steen Steensen Blichers *E Bindstouw* fra 1842.

Sprogforskernes mening

Sønderjyder diskuterer undertiden om æ eller e er den rette skrivemåde. Der er imidlertid ikke belæg for at det skulle være enten et æ eller et e hos de sprogforskere der har skrevet om kendeordet i sønderjysk. K. J. Lyngby beskriver i *Bidrag til en Sønderjysk Sproglære* fra 1858 hvorledes kendeordet er opstået og omtaler det som æ eller e. I sproglæren for Braderup i

Kær Herred, der i dag ligger syd for grænsen, anfører han det som æ.

Nogle år senere, i 1863, udgiver Johannes Kok *Det Danske Folkesprog i Sønderjylland*. Under bøjningslæren omtales kendeordet som e (æ) med efterfølgende eksempler e *By*, e *Barn*, e *Bynder*, e *hele Hus*, og side 163 står: »Af dette Stedord (thæn, thæt, the) er Kendeordet e (æ) fremkommet derved, at den hurtige Udtale først har bortkastet n og t og dernæst det åndende eller læspende Forbogstav th, så det nøgne e eller æ blev tilbage.« I ordbogen er det bestemte kendeord registreret både under bogstaverne e

og æ. Begge skrivemåder fremlægges altså, og eksemplerne kunne tyde på et personligt valg.

En lignende holdning indtager Nikolaj Andersen i artiklen *Gennem 600 år i Sønderjydske Aarbøger* 1899. Under afsnittet *Enkelte Ord* skriver han: »Vi begynder med en betragtning af det sønderjyske (og vestjyske) måls bestemte kendeord. Dette hedder som bekendt i alle tilfælde e eller æ og står foran navneordet, altså: e mand, e træ, e höns.«

Nogenlunde samtidig med disse tre sprogforskere udgav deres skrifter, sad M. B. Ottsen på Tønderegnen og skrev sin lydlære og ordbog til *Hostrup-Dansk*. For det bestemte kendeord noterer han kun æ i sin lydskrift bl.a. i §13 i *Lydlæren*. Det er også tilfældet i ordbogen, både i eksemplerne og under bogstavet Æ hvor der står: "30. æ, bestemt Artikel - -en, -et. æ *Mand'* - *Manden*, æ *Ku'n* - *Konen*, æ *Ba'n* - *Barnet*."«

I 1969 udgav Ella Jensen og Magda Nyberg fra Institut for Dansk Dialektforskning et registerbind til Ottsens *Hostrup-Dansk*. Heri er ordene ordnet alfabetisk i almindelig ortografi, og udtalen er angivet med lydskriften *Dania*. Det bestemte kendeord står nu under bogstavet E og bliver også noteret som e i lydskriften fx *Stokstien Stedn*. [e |ståk|sti]. Selv skriver Ottsen i sit eget lydskriftssystem: Æ |Sdågsti (*Stokkestien*) var en sti mellem Hostrup og Jejsing, der førte over en stok. Og han forklarer at en stok er en overgangsbjælke over en bæk eller å. Stien findes endnu, og på skiltet står der Æ'

Skiltene
Æ Biedstow
og
Æ POSTHUS
er sat op af
lokale fiskere
i Klitmøller
(foto 1995).

Stoksti. Bogen *Emmerlevdialekten* fra 1977 har de samme forfattere. Her bruger de æ i Dania lydskrift i §127 for kendeordet, men i ordregistret er det skrevet med e i almindelig ortografi. Det kunne tyde på at dialektforskere foretrækker at referere til det bestemte kendeord med e.

Æ' Stoksti mellem Hostrup og Jejsing ved Tønder (foto 1995).

I *Sønderjysk Månedsskrift* 4/1993 udreder Magda Nyberg trådene. Hun redegør for at der er forskel på udtalen af det bestemte kendeord i sønderjysk. Det udtales både e og æ. Udtalen e står for en let æ-agtig lyd, der er let at skelne fra det almindelige sønderjyske æ, og udtalen æ angiver en mere åben æ-lyd. Grænsen mellem de to udtaler følger omtrent den gamle hovedvej 10. Øst for den siges e og vest for æ. Dog er udtalen e også registreret i et par områder i Vestsønderjylland. Syd for grænsen er der overalt optegnet æ-udtale. Nyberg slutter: »Et entydigt svar på spørgsmålet om, hvorvidt kendeordet bør skrives e eller æ, kan der ikke gives; i nogle tilfælde vil e være det rigtigste, i andre æ. Men at æ-skrivning skulle

give anledning til forveksling af æ=jeg og æ=bestemt foransat kendeord, kan man se bort fra, da de to ord aldrig vil kunne optræde på samme plads i en sætningskonstruktion.« (s.118).

Sønderjyske dialektforfattere

De to kendte sønderjyske dialektforfattere Nikolaj Andersen og Martin N. Hansen skrev e for det bestemte foransatte kendeord. De skrev i henholdsvis *Sundevedmålet* og *Alsingermålet*, og vi befinder os øst for den gamle hovedvej 10. Men også samtidige digtere der skrev på vestsønderjyske dialekter, valgte e som fx Thade Petersen fra Rømø. Det kan være de anerkendte digteres skrivemåde der har dannet forbillede. Hos andre fra samme tid ser vi en vaklen mellem e og æ. Hansigne Lorenzen, der hele livet boede i Ballum, skriver således både e og æ. Netop på de kanter er udtalen e optegnet. Måske er det forekomsten af både en e-udtale og en æ-udtale der afspejler sig i hendes skrivemåde.

Denne vekslen finder vi også hos den yngre Bothilde Hansen der boede det meste af sin barndom og ungdom i Bovlund, men som flyttede til Kollund som voksen. Her skrev hun sine tre første digtsamlinger under navnet *E Skoelmesterkuen* og tilsvarende brug af e i teksterne. Hendes digtsamling fra 1980'erne *En synnejysk Buket* er derimod skrevet af *Æ Skoelmesterkuen* med anvendelse af æ bortset fra et par undtagelser. Dette skifte kan være et udtryk for at hun er vendt tilbage til den dialekt hun er opvokset med.

Det kan også være en frigørelse fra en litterær tradition.

Sigfred Andresen som skrev på den sønderjyske dialekt fra Agtruppeggen i Sydslesvig, brugte derimod udelukkende æ for kendeordet fx i *Jørn Bommands enghø* fra 1986. Og Nis Brandrup, der er vokset op i Rødekro og boddende i Aabenraa, skriver æ i sine digte og fortællinger på sønderjysk.

Udtale eller forbillede

Det er svært at afgøre om forfatternes egen udtale er bestemmende for skrivemåden, eller forbilleder er afgørende. Tilsyneladende har der lige før og efter 1900 været en stærk e-tradition overalt i Sønderjylland båret af forfattere fra de egne hvor artiklen blev udtalt e. Ved årtusindskiftet ser påvirkningen ud til at være stærkest fra skrivemåden i dagblade og reklamer hvor en æ-tradition er ved at udvikle sig. Således havde JydskeVestkysten det meste af år 2000 en bagside i søndagsudgaven som hed *Æ Syndagsblaj*. Og den dækkede også egen med e-udtalen. Købmandskæden Calle og Kohbergs Rugbrød har i årevis brugt æ i deres reklamer på sønderjysk. Det satiriske julehæfte *æ Rum-melpot* har titel, tekster og langt de fleste reklamer på sønderjysk med æ, også dem fra det østligste område som Broager Spare-og Laanekasse. Den havde i 2001 slogannet *Vil I ha' naue dæ daue, så prøw æ "kas" i Braue*. Dertil kommer at en forening med det formål at bevare sønderjysk hedder *Æ Synnejysk Forening*.

Æ' – det bestemte kendeord med apostrof

Den udbredte brug af det bestemte kendeord til at signalere dialekt på skilte o. lign. er ikke det eneste fællestræk mellem Sønderjylland og Vestjylland. Begge steder vælger mange at forsyne kendeordet med apostrof som på skiltet *Æ' Stoksti* ved Tønder.

Tager vi igen til Klitmøller, så er fiskerne ikke ene om det dialektale skriftsprog på deres redskabshuse. Når man kommer til byen, er et af de første skilte man ser *æ' klit* med underteksten *Kunsthåndværk*. Længere inde i byen reklameres der for *æ' lyjs støberi* på et skilt.

Apostroffen er således udbredt fra nord til syd. Den flourer ikke blot i egennavne på skilte, men også i an-

æ' klit i Klitmøller (foto 1995).

æ' lyjs støberi i Klitmøller (foto 1995).

noncer, i navne på blade og i skrivelser med dialektalt præg. Tilsyneladende er der tale om en nyere skik. Hvor der ikke tidligere var apostrof, sker det endda at den bliver tilføjet. En smed eller rettere et vvs-firma i Smedeby havde i mange år et flot smedejernsskilt med inskriptionen *Æ Bliksmej* forsynet med omvendte citationstegn. Så kom skiltemaleren i funktion, og facaden blev prydet med et rødt skilt med teksten *æ' Bliksmej*, apostrof efter *æ'* og et citationstegn efter navneordet. Eller er det en dobbelt apostrof? Nu er skiltene væk, men en firmabil kører stadig med teksten *æ' bliksmej* med enkelt apostrof til sidst.

Skiltet med *æ Bliksmej* er fotograferet i Smedeby, Bov kommune (foto 1996)
Firmabil med navnet *æ' bliksmej* (foto 1996).

Den samme skæbne overgår *Æ Kloster Kro* i Løgumkloster. Dog ikke med skiltet. Men når kroen har reklamer i den lokale ugeavis *Digeposten*, bliver navnet forsynet med apostrof. Omvendt forholder det sig med *Æ Klue Klan* i Skærbæk, som er en sammenlutning af folk som laver patchwork. Når den annoncerer i ugeavisen *Skærbæk By og Land*, har den ingen apostroffer i sit navn. De kommer først ind på et skilt der fortæller om en julestue *Æ' klue' klan's jule-stue*. Annoncen er lavet af en sønderjyde, som taler sønderjysk til daglig, skiltet af en tilflytter fra Århus.

Disse oplysninger førte til en hypotese om at apostrofferne blev sat af dem som ikke selv kunne tale sønderjysk. Men den er blevet afkræftet adskillige gange. De sønderjysktalende bruger apostroffen i stor stil. Og de har mange forklaringer på fænomenet.

Hvorfor en apostrof?

En rundspørge jeg foretog i november 2002 viste at ejere af private skilte eller ophavsmænd til private inskriptioner med *æ'* i Sønderjylland har forskellige forklaringer på apostroffen efter det foransatte bestemte kendeord. Da jeg endnu ikke har foretaget nogen interview i Vestjylland, må en sammenligning vente.

Nogle siger at den viser at der er tryk på *æ*. Og de synes ikke at apostroffen skal stå foran. Men når jeg nu spørger, så er det nok fordi den skulle have stået ovenover som i *én* og *dér*, tilføjer nogle enkelte. I deres oplæs-

ning af skiltene har æ imidlertid bi-tryk. Der er hverken tale om hovedtryk eller stød i artiklen i fx æ hus.

Æ' Møldam. Stenen står ved Mølle-dammen i Løgumkloster (foto 2002).

Andre mener at apostroffen er sat på for at vise at æ skal være kort, det skal ikke være et æh. Da det har bi-tryk, er det nu også udelukket. Det pudsige er at tilhængerne af apostrof ikke vil sætte tegnet efter det personlige pronomen æ der svarer til rigsdansk jeg. Det til trods for at udtalen af æ er ens i fx æ bor i æ hus (jeg bor i huset).

Den klassiske remse æ æ u å æ ø i æ å (jeg er ude på øen i åen) giver de fleste derfor følgende apostroffer æ æ u å æ' ø i æ' å. Et par stykker skriver æ æ' u' å æ' ø i æ' å. Hvorfor nu også efter 2. og 3. ord? Jo, der mangler et r i ær og et d i ud, er svaret. Men efter kendeordet mangler der ikke noget. Der har apostroffen en anden funktion. En får en lys ide. »Apostroffen står der fordi æ betyder to ting. Når det er jeg, skal der ikke nogen, men ellers er der. Sådan skriver vi på sønderjysk.«

Der er også dem som melder hus forbi. Da jeg for kort tid siden så et skilt i Ballum med teksten e' Malers Hus, troede jeg straks at det var en afspejling af lokal udtale. Dialektologer har netop udpeget et nærliggende sted som et af de få vestpå hvor udtalen af kendeordet ligger nærmere e end æ. Huset stod tomt, men jeg fik opsporet ejeren som havde sat skiltet op. På mit spørgsmål om hvorfor der stod e og e' svarede han at en bekendt i Sønderborg havde lavet det for ham. Der fik han lavet alle sine skilte. Og han var selv fra Vejle så det sønderjyske var han ikke så godt inde i. Men folk på stedet kaldte jo huset sådan, og det syntes han var et godt navn.»

De lokale der taler sønderjysk, finder imidlertid ikke at e svarer til

e' Malers Hus og æ' siest Hus ligger i Ballum (foto 2002).

deres udtale i dag. De siger æ og henviser til et skilt der blev sat op på et hus i byen i 1970'erne æ' *siest Hus*, dvs. det som ligger længst ude mod Vadehavet. Det er altså mere end 25 år siden at apostroffen holdt sit indtog på skiltene.

Apostrophitis dialektos

Hvor skikken med apostroffen kommer fra, har jeg ikke kunnet finde ud af. Der er ingen lydlige eller ortografiske begrundelser som holder. Apostroffen har ingen funktion. Måske er trykstregen på navneordet i lydskrift som i fx *Æ¹ Sdågsti* blevet misforstået. Den kan ligne en apostrof. Men det foransatte bestemte kendeord æ er et selvstændigt ord som er skrevet fuldt ud. Det har altså ikke brug for en apostrof. Når det har en apostrof, lider det af apostrophitis, dvs. syge apostroffer eller apostroffer hvor de ikke skal være. I forbindelse med æ' kunne sygdommen kaldes *apostrophitis dialektos*. Det er den dialektale art af det fænomen professor Erik Hansen har beskrevet som *Apostrophitis furiosa danica*.

I en artikel med samme navn i *Mål*

og *Mæle* 4/1994 redegør han for fænomenet. Han har fundet apostroffen de utroligste steder i ordene. Selv om det kun er ord der ender på -s, -z eller -x der kan have ejefald med apostrof eller 's som fx Jens' eller Jens's, så bruges det også ved alle andre ord. Der er også eksempler på apostrof ved et engelsk flertals -s *Vi modtager gerne check's som betaling*, og en flertalsendelse har fået en apostrof *Nyhed'erne er kommet!* Det er blot nogle af de mange eksempler i artiklen der slutter således: »Dansklærerne kan skælde ud og formane. Sprognævnet kan hæve pegefingern, og sprogkonsulenter kan indskærpe, men apostroffen lader sig ikke standse. Den er folkets røst – eller i al fald skrift, og den breder sig med en naturkrafts vælde. Som den samtidig gør det i tysk, engelsk, svensk og norsk. Ikke alene har vi apostroffen i vores midte, vi er faktisk omringede!«

Sprogplanlægning i Sønderjylland

Vestjylland og Sønderjylland kan bidrage med apostrophitis dialektos, men her lader apostroffen efter det

Æ' Punchsti og Æ Punchesti går fra Vestergade til Kongevej i Tønder (foto 1994 og 2002).

Æ' Slotsti og Æ Slotsti fører til Schackenborg Slot i Møgeltønder (foto 1994 og 2002).

foransatte bestemte kendeord sig ind imellem standse. Da jeg første gang undersøgte forekomsten af apostroffen på skilte midt i 1990'erne, spurgte jeg nogle af de offentlige æ' skilteejere hvorfor de havde sat apostroffen. De offentlige myndigheder som ikke kunne forsvare deres valg, opfordrede jeg til at fjerne apostroffen på skiltene. Således er vi sluppet af med skiltet *Æ' Punchsti* i Tønder. Et nyt er blevet sat op med *Æ Punchsti*. Skiltet med *Æ' Slotsti* i Møgeltønder blev også rettet, men det fik kun apostroffen klistret over. De første skilte med *Æ' Markmandssti* i Skærbæk er også væk. Men informationstavlen som fortæller om stien, har stadig apostrophitis. Og den folder som Sønderjyllands Amt udgiver, er ind imellem ramt af den epidemiske sygdom. Den blev kureret i andenudgaven i 1994, men i 1998

var folderen blevet smittet igen. Teknisk forvaltning har dog lovet at fjerde udgave skal hedde *Æ Markmandssti*. Det står der jo på skiltet!

Karen Margrethe Pedersen, f. 1949, lektor ved Institut for grænseregionsforskning.

Støt Mål og Mæle

giv et abonnement i julegave!

Giv et abonnement til dine børn eller Deres børnebørn

Måske holder de op med at sige »føm« (fem), »tyd« (tid) og »leng« (længe), når de har læst Sprogvrir. Måske skriver de fodboldommer i ét ord, og måske begynder de at lege sproglege med deres børn. At sætte kommaer kan de så lære deres dansk-lærer.

Giv et abonnement til en dansklærer

Alt for få dansklærere kender Mål og Mæle. Der er masser af stof i Mål og Mæle, som kunne gå lige ind i undervisningen, og det er tilladt at kopiere artiklerne! Tag for eksempel Georg Søndergaards artikel om navnets betydning. Lad eleverne læse den, og spørg dem om navne: Ved de, hvorfor de fik deres fornavn? Hvad ville de kalde deres eget barn, og hvorfor? Hvem er de på fornavn med? Hvem er de på efternavn med? Hvem (og hvad) får kæle-navne? Hvad betyder det, om et kæledyr har et navn eller ej? Er Olsen tykkere end Nielsen? Er Kevin bedre til fodbold end Christoffer? Bryder de sig om at stå foran en forsamling og sige deres navn?

Giv et abonnement til en læge eller en tandlæge

Mange steder ligger Mål og Mæle i venteværelset. Men andre steder tager lægen det selv med hjem. Så har hun brug for ét mere til patienterne.

Giv et abonnement til din hjertenskær

Det er motion for sprogcenteret uden risiko for overtræning.

Redaktionen

Oplevelsen af navnet

Navnet betyder alt. Sommetider ved vi måske ikke hvad noget egentlig er. Men tingene hedder altid noget. Jeg kendte en gang en gammel håndværker som havde et ejendommeligt redskab, en form for hul mejsel, så at sige. Den var spids og skarp. »Ja, jeg ved s'gu ikke hvad det er, men jeg kalder den altid Olfert« sagde han. Og Olfert var velegnet til mange formål. Den kunne komme ind mange steder hvor det ellers var vanskeligt at komme til. Og lave små huller.

Eksemplet er langt fra enestående. Der er kulturer hvor man har individuelle navne til våben (tænk på *Skræp*, *Dyrendal*, Thors hammer *Mjølner* og tusinder af andre) redskaber, fartøjer, dyr osv., men ingen fællesbetegnelser for hele grupper af sådanne ting eller væsener. Også andet end navne kan *fungere* som navne. Tænk f.eks på tidligere tiders brug af numre indenfor militæret. En mand kan have flere kastespyd med hver sit navn. Men han har intet ord for 'kastespyd' og da slet ikke ord for mere omfattende kategorier som f.eks. 'våben'. Alle væsener og ting er individer, og de har hver sit navn.

Særlig interessant i denne sammenhæng er de navne vi giver til dyr. Dels af praktiske grunde dels fordi, ja fordi hvad? Fordi vi ikke kan lade være. Når vi giver en hund eller kat et

navn, får den større individualitet for os. For hunde og katte gælder det jo også at vi i vidt omfang taler til dem som vi taler til mennesker. Når Jeppe Aakjær i »Gammel Jehannes hans bibelskhistaarri« lader Abraham sige:

»Der er da aaltid søen molør ved den hund. – Ih, ti nu still, Dine!«

eller grisehandleren i »Matador« siger »Kom så, Kvik«, så er det jo netop udtryk for dette behov for menneskeliggørelse af dyrene.

Denne brug af navne vil vi se nærmere på i en senere artikel i bladet. I første omgang blot nogle overvejelser over navnets væsen, hvad det er der som til alle tider har fascineret mennesker og deres brug af navne til hinanden og alt muligt andet.

Fordømte navnløse

Hvadenten man bryder sig om sit navn eller ej, forventer man af andre at de bruger det korrekt, udtaler det rigtigt, staver det rigtigt osv. Mange mennesker er lidt sårbare på dette punkt. Min kone hedder Dorrit, ifølge sin mor efter inspiration fra heltinden i Chr. Winthers *Hjortens Flugt*. Men påfaldende mange udtaler hendes navn forkert, med langt o som i 'Gori' og staver det derfor forkert med kun ét r: 'Dorit'. "Så bliver det jo et helt

andet navn", som hun siger. Det svarer jo til at en vendelbo sagde 'Jerrick' til en mand der hedder Erik. Erik ville jo i det mindste nok bemærke det.

Man er så at sige blevet til sammen med sit navn og har aldrig tænkt på sig selv uden det, ligesom også ens nærmeste altid har forbundet navnet med netop denne person. Derfor får den enkelte også altid et særligt forhold til sit navn. Et menneskes navn er uadskilleligt knyttet til dets bærer, som ikke selv har valgt det, som almindeligvis oplever det som noget væsentligt, noget man helst ser at andre tager højtideligt.

»En skabning uden navn er som en flagrende skygge, hvileløs og altid i bevægelse, utydelig og ikke til at skelne fra andre«, siger en tysk talemåde, (her citeret efter Rosa Katz, *Psychologie des Vornamen*, Bern 1964, s. 91). I ældre tid mente man, at små børn, der døde før de fik et navn, aldrig fandt ro i graven og for evigt var dømt til at vandre hvileløse om på jorden som spøgelser og genfærd. Det unavngivne og udøbte barn var udsat for mange farer og onde magters spil, ja ikke kun det. Ifølge Vilhelm Grønbech har der også hos os været en fortid, hvor det ikke betragtedes som en synd at dræbe et lille barn, når det blot ikke havde noget navn. Og langt frem mod vor egen tid kan vi finde beretninger om at uønskede børn blev sat ud før de blev døbt, efterladt alene et øde sted som bytte for vilde dyr.

Ligesom dele af et menneskes legemlige fremtoning, ligesom et billede af ham står i vedvarende forbindelse

med ham, således at man kan påvirke ham ved at påvirke enkelte dele, på samme måde er også hans navn en del af hele hans fremtoning, og man kan påvirke ham alene ved at påvirke hans navn.

Navnet er personen

Uanset hvor naivt eller primitivt man anskuer dette forhold, står det fast at forbindelsen mellem navnet og dets bærer er noget meget afgørende, der har eller kan have konsekvenser på en række områder af et menneskes liv. Baggrunden for denne oplevelse af identitet mellem navn og person finder vi i det primitive menneskes forhold til ordet og dets indhold. Det primitive menneske tænker ikke i abstrakte baner. Så her er der ikke brug for at skelne mellem ordet og det det står for. Ordet er det samme som tingen. Navnet er tingen eller manden. Således beretter Kristoffer Nyrop (i *Ordenes liv*) om en kenyansk høvding ved navn Nkwabwe. Han *hed* ikke Nkwabwe han *var* Nkwabwe. Og når en fjende beherskede navnet Nkwabwe, beherskede han personen Nkwabwe. De samme forestillinger kendes i forbindelse med navne på guder, djævl og andre over- eller underjordiske væsener.

Mennesket frygter hvad det ikke forstår. I primitiv tro knyttes det uforståelige og lunefulde til guder og ånder, som mennesket må holde sig på god fod med gennem ofring og tilbedelse, eller prøve at narre gennem allehånde trolddomsmidler. I dette perspektiv får ordet og navnet jo en afgø-

rende rolle. Her kan det blotte ord få indflydelse på begivenhederne. Ordet kan fremmane tingen og påvirke hændelserne. Ved besværgelser og påkaldelser af guden vil han bønheøre en. Her fortæller religionshistorikere at den præst eller profet der kender gudens navn, ofte har større magt end guden selv.

Navnet på den mægtige Gud kender intet menneske. *Jahve, Allah, Theos, Deus, Gott* eller hvilket ord man bruger, er ikke navne men blot betegnelser for vores gud, som »vi bruger på grund af vores uvidenhed om det sande navn, ord som den menneskelige tanke har brug for at støtte sig til«.

Navnets magt over personen

Denne tro på navnets underfulde magt eller som det hedder: dets *mana* (opr. polynesiske ord) kendes fra næsten alle folkeslag på forskellige udviklingsstadier og har givet sig mangfoldige udslag i skikke der knytter sig til navnevalg, navngivning, brug af eller omgang med navne osv. Et outret eksempel er at folk i en bestemt stamme på Ny Guinea tidligere drev hovedjagt for at tilegne sig de dræbtes navne til brug for deres egne nyfødte og med navnet den *mana*, det rummede.

Det er navnets *mana* der sætter mennesket i forbindelse med åndernes verden. Et navn med megen *mana* kan sikre dets bærer lykke og fremgang hele livet. Samtidig giver navnets *mana* magt over dets bærer. Troen på, at kendskab til navnet giver

magt over manden, gør at det ofte er klogest ikke at røbe ens eget eller ens nærmestes navn.

Således har man ofte tidligere været forsigtige med at afsløre små børns navne. »Barnet må ikke nævnes ved navn, før det er døbt, det skal være slemt«, hedder det f.eks. hos Tang Kristensen. Et andet sted siges det at »så får troldene magt over det (barnet)«. Mange steder har man ligefrem ment, at den lille ville dø, hvis faderen kom til at røbe navnet før dåben. Ofte har ikke en gang moderen måttet vide det. Det var faderens sag og hans ansvar, og derfor påhvilede tavshedspligten da også i særlig grad ham.

Fra tysk almuekultur kendes den skik at sikre den udøbte med et foreløbigt navn indtil dåben. De kendteste er to sådanne standardnavne fra Rhinlandet, hvor små drenge blev kaldt *Pfannenstielchen* ('lille pandehåndtag ell. skaft') og piger *Bohnenblättchen* ('lille bønneblad') med hentydning til formen på de ydre kønsdele. Så hed den lille da i hvert fald noget og var derved sikret mod de værste ulykker. Her fra Danmark fortæller J. S. Møller: »Hvis et barn eller en anden spurgte om, hvad barnet skulle hedde, sagde man i Østsjælland og på Møn: »han (eller hun) hedder Ost og Smørrebrød, eller en dreng kaldtes »Smørrebrød«, en pige »Fedtebrød«.

Slægtens navnebånd

Særlig tydeligt kommer navnets *mana* til udtryk i dets anvendelse inden for

slægten. Det egentlige, det eneste virkelige fællesskab mellem mennesker er slægtsfællesskabet. I vort moderne samfund har dette begreb mistet sin realitet, men i primitive samfund er slægtsfællesskabet stadig det mest betydningsfulde bånd mellem mennesker. Vilhelm Grønbech beretter levende om de forestillinger, der knyttes til personnavnet i Nordens oldtid (i *Vor Folkeæt i Oldtiden*), og som vi skal se, passer de fuldstændig til andre primitive samfunds brug af navnets mana.

»Med navnet gik lykken og livet og dermed freden og frændeværdigheden ind i barnet. Først da havde den lille en levende sjæl«, skriver Vilhelm Grønbech. Slægten levede videre i navnet, og navnet blev »i sig selv et koncentreret poetisk udtryk om al mulig lykke for barnet« som en tysk navneforsker har sagt det.

Bag tanken om slægtens videreførelse i navnet ligger en udbredt forestilling om sjælens vandring fra den ene skabning til den anden. Denne sammenknytning af navnet med den genfødte sjæl kendes over hele verden. Mennesker kan ligesom ikke af finde sig med at alting en gang skal blive stille. Livet skal fortsætte. Et godt eksempel kan nævnes fra New Zealand. Hos den indfødte befolkning, maorierne, var det tidligere således at præsten ved en ceremoni opremsede navnene på alle den nyfødtes forfædre for barnet. Når det så gav et tegn, nyste, klynkede eller skreg, fik barnet det navn, præsten var kommet til i sin opremsning, og man mente så at bar-

net på den måde havde udpeget den af sine forfædre som var genfødt i det, hvorfor det da også måtte have det samme navn.

Man har påvist at sjælevandrings-troen spillede en stor rolle i den gamle ægyptiske religion, i de senere indiske religioner (brahmalæren og buddhismen) at den trængte ind i græske filosofiske retninger som religiøs hypotese, og at den lærtes af druiderne i Gallien. I den senere jødiske religionsfilosofi finder vi den, ja endog i en række gammelkristelige sekter (manikæerne, nestorianerne i Asien o.a.).

Det var ikke kun i forholdet mellem navnets bærer og forfædre at navnets mana kunne virke. Også navne på andre mennesker, berømte helte, store medicinmænd eller åndemænd, guder, vilde dyr, som man frygtede og tilbød, våben osv. kort sagt: alle og alt som havde ønskværdige egenskaber, kunne repræsenteres i menneskers navne og derved sikre bæreren kraft og dygtighed, ejendom, berømmelse og held. Det er vel også en oprindelig manatro, der ligger bag den vældige udbredelse af helgen-navne i Danmark i den tidlige middelalder. Som en tysk navneforsker siger: »Gennem navnet fik det lille barn del i den magt og indflydelse som den tidligere bærer havde haft i sit liv. På en hellig mands eller kvindes dødsdag kunne forældre gennem navnet overdrage den nyfødte noget af helgenens »sjæl« eller »personlige velsignelse«, således at navnet ikke blot blev et ydre symbol men en levende bekræft-

telse af forbindelsen mellem helgen og barn«.

Det er helt sikkert at tidligere tiders faste opkaldsesskikke således som vi også kender dem fra den danske almue, har deres baggrund i disse forestillinger om navnets kraft forenet med den forpligtelse som det gav. Men det vil føre alt for vidt at komme ind på her. De generationsmæssige svingninger i navngivningsmønstre som man kan iagttage i dag, har man kendt siden middelalderen. Dog ikke i den brede befolkning. Her har et lille dusin drenge- og pigenavne i mange hundrede år domineret navngivningen:

Jens	Maren (det hed hver tredje bondepige)
Niels	Ane
Peder	Karen
Søren	Dorte
Anders	Mette
Hans	Kirsten

Men derudover kan man godt se fornyelser eller svingninger i navngivningsmoden. Når små drenge i dag f.eks. kommer til at hedde Sophus, Valdemar eller Ditlev, er det dog næppe udtryk for nogen oprigtig slægtsfølelse. _Snarere det modsatte: et ønske om at distancere sig fra forældregenerationen. I hvert fald tænker moderne unge mennesker i dag væsentlig anderledes end ungdommen på landet for 200 år siden.

Troens forgængelighed, navnets urokkelighed

Hvis dette er rigtigt, er det interessant at se, hvordan to forskellige opfattelser af navnet i flere hundrede år kæmper om overtaget, så at sige, indtil den gamle hedenske manaopfattelse svinder ind til en overtroagtig undertone. Meget påfaldende er dette hos germanske folkeslag længere sydpå i Europa, hvor en kristen missionering kan spores allerede før år 300. Her rådede oprindelig den forestilling, at navne kun blev videregivet til børn indenfor samme stamme eller folk. Derfor var det svært at omstille sig til en navngivning, hvor man ikke kendte de enkelte navnes ophavsmænd personligt men kun gennem de kristne præsters beretninger og derfor betragtede dem med en vis mistro. Heri ser tyske kulturhistorikere forklaringen på, at det tog 7-800 år før de kristne personnavne var almindeligt udbredte i Tyskland.

Også mange andre steder i verden kendes dette navneskifte i forbindelse med trosskifte. Det er et universelt fænomen at man når man skifter tro, markerer dette med et navneskifte. Ofte har det vel været oplevet som noget nær et identitetsskifte. Det kan man finde utallige beretninger om overalt i verden, specielt i forbindelse med kristen missionering.

Således fortælles denne beretning fra Jamaica, hvor en gammel mand i slutningen af 1820'erne kom til øens kommandant og beklagede sig over, at en nabo ikke ville tilbagebetale en sum penge, han havde lånt. Da den

gamle kom og ville have sine penge, havde naboen sagt, at det slet ikke var ham der havde lånt pengene, men derimod Quamina. Og nu var han ikke længere Quamina. Han var blevet døbt af missionæren og havde i dåben fået navnet *Timotheus*. Og de penge havde han, *Timotheus* intet som helst med at gøre. Men da man forklarede ham, at han ikke sådan kunne løbe fra sine forpligtelser blot fordi han havde skiftet navn, blev han meget såret og ærgerlig og afsvor på stedet denne nye lære der jo ikke var »noget værd«.

Georg Søndergaard (f. 1938)
tidl. lektor på Odense Universitet

Tiden og dens inddeling

Vi inddeler tiden i større og mindre bidder: år, måned, uge, døgn, dag, nat, time, minut og sekund.

Nogle af disse tidsbetegnelser er fra gammel tid fælles for de germanske sprog, altså nordisk, tysk, nederlandsk og engelsk. År hedder på engelsk year og på tysk Jahr. Det er let se og at høre. Og på samme måde med måned: engelsk month og på tysk Monat. Og uge: engelsk week og tysk Woche; her er det ikke så let at se og høre slægtskabet, men den er god nok! Tænk lige på svensk vecka. Vi tager lige dag og nat: day and night, Tag und Nacht.

Disse tidsrum er ikke vilkårlige, men afledt af solens gang over himlen, månens faser og planeternes bevægelser, solens op- og nedgang. De ord er vi fælles om i det germanske sprogområde. Det er urgamle ord, og de betegner nogle vilkår som mennesket vel altid har været underlagt.

Når vi kommer til time, hører enigheden imidlertid op. På engelsk er det hour – fra latin hora – på tysk Stunde. Her er vi ved tidsrum der ikke er afledt af naturens gang. Man kunne såmænd godt inddele døgnet i 10 eller 30 timer uden at det ville være naturstridigt – selvom inddelingen i 60 minutter er mere praktisk: 60 kan divideres både med 2, 3, 4, 5 og 6. Man

må gå ud fra at de germanske folk først sent er nået til begrebet time. Måske forudsætter denne fininddeling opfindelsen af uret.

Endnu tydeligere bliver det med inddelingen af timen: minut og sekund er rent latin. Minut genkender vi fra minoritet, minus og minimal, og minut betyder 'lille del'. Og deler vi videre, får vi sekund, som kommer af secundus med betydningen 'anden' eller 'næste'. Minuttet er den første inddeling af timen, sekundet den næste. Men den slags pedanteri var der ikke brug for i de gamle samfund, og minut og sekund er noget nymodens tøjeri!

Til gengæld er disse betegnelser fælles for de germanske, ja formentlig for alle europæiske sprog – selv islandsk er med: mínúta, sekúnda. De største og de mindste ord for tidsrum er vi altså fælles om.

Hvad så med døgn? Ja, det er et ord som kun findes i de nordiske sprog. Det er afledt af dag og er altså et gammelt naturtidsord. Kan det hænge sammen med at der er områder i det nordligste Norden hvor der i perioder ikke er forskel på nat og dag, så man havde brug for en 24-timers inddeling?

EH

Facitliste til Find femten fejl!

(s. 32)

1. Scientology har efter min mening altid haft en lemfældig måde at omgå sandheden på.

En fundamentalt uklar formulering! At omgå sandheden er at komme uden om sandheden; men så giver *lemfældig* ingen mening. Det kunne selvfølgelig også være at hensigten var at omgå sandheden, og så kunne man jo have skrevet det!

2. Politiet er så småt i gang med at skærpe beredskabet i forbindelse med Danmarks værtsskab for miljøkonferencen.

Ord der er afledt på -skab har ikke såkaldt fuge-s: *videnskab, lederskab, venskab, faderskab, medlemskab* osv., og derfor også værtsskab.

5. Mens panikken breder sig blandt politikerne, søger politiet febrilsk efter et motiv til mordene.

Adjektiver som ender på -isk, får ikke -t: *et tragisk uheld* osv. tilsvarende nogle andre endelser på -sk: *et musikalsk indslag, et febrilsk forsøg*, se Retskrivningsordbogen § 26.

4. Ved domsafsigelsen i går blev det meddelt at narkomanen kunne vælge mellem 2 års fængsel eller en behandling.

Det skal være *vælge mellem fængsel og behandling*. Eller man kunne skrive

at den domfældte efter eget valg kunne få fængsel eller behandling. Valgets alternativ ligger allerede i *vælge*.

5. I denne periode ser det i starten lidt tyndt ud for vor privatdetektiv. Der er ikke nogle spændende sager at tage fat på.

Formuleringen med *nogle* kan måske forsvares hvis man står på tæer. Men det naturlige og betydningsmæssigt rigtige er *ikke nogen* (dvs. ingen) *spændende sager*. Se Retskrivningsordbogen artiklen *nogen*.

6. Om livet efter arbejdslivet. Huslejen var 29 kroner og 17 ører. Gerda Petersen fortæller om sit travle og nøjsomme liv.

Når det drejer sig om beløbsstørrelser, skal det være *øre* i flertal: *13 øre, den koster kun 75 øre* osv. Men når det er konkrete genstande, dvs. pengestykker, er det *ører*: *der lå to femører på bordet*. Inflationen gør det meget svært at finde rimelige og troværdige eksempler!

7. Konkurrencen begynder med, at man beslutter hvilke værker, der skal arbejdes med og aftaler præmier med fonde og donorer.

Kommaet skal stå foran *hvilke*, for det er jo her bisætningen begynder.

Og den ender med *med*, så her skal vi også have komma.

8. ...men til trods for en dyr og intensiv kampagne har kun én af hver ti-ende meldt sig interesseret i den nye ordning.

Meningen må jo være *hver tiende* eller *en af ti*. *Hver tiende* er én person, og én af én giver ikke meget mening.

9. Netop som han troede han var alene i rummet igen, mærkede han at en pistol blev holdt hen til hans hovede.

Den korrekte stavemåde har alle dage være *hoved*. Men til gengæld skal det være *billede*.

10. Der er gået nogle uger, og Hans lader som om, han stadig er ansat i Supermarkedet.

Bisætningen begynder med *som om*, så det er foran *som* kommaet skal stå når man sætter grammatisk komma.

11. Vandet stod i dag til morgen 10 m. over dagligt vande.

Metersystemets forkortelser har ikke forkortelsespunktum. Altså *m*, *km*, *g*, *l*, *kg*, *ml* osv.

12. Til trods for et voldsomt pres fra offentligheden har direktør NN imidlertid indtil videre været tavs om sagen.

Tager man udtrykket *indtil videre* efter pålydende, betyder det 'indtil nu og endnu et stykke tid'. Så giver citatet ingen mening. Sagen er at der er

sket en ulykkelig betydningsændring, således at *indtil videre* af mange bruges i betydningen *indtil nu*.

13. Det hele bliver jo ikke lettere af at nu har også den næstkommanderende for landstyrkerne indgivet sin afsked.

Indgivet sin afskedsansøgning. Ordstillingen efter at kan man ikke indvende noget imod.

14. Den tyske dramatiker, Georg Seidel, er ganske ukendt i Danmark og for den sags skyld også i den øvrige ikke tysktalende del af verden.

Kommaerne omkring GS oplyser, i begge kommasystemer, at der kun findes en eneste tysk dramatiker. Hvis dette ikke er hensigten, skal kommaerne væk, se Retskrivningsordbogen § 48.7

15. Dette er nemlig et meget stort problem, som i mange år har redet det amerikanske kulturliv som en svøbe.

Behøver vist ingen kommentar!

Find femten fejl!

Citaterne nedenfor indeholder forskellige fejl eller eksempler på tvivlsom sprogbrug. Det mener redaktionen i al fald. Kig på dem! Alle småteksterne er hentet fra aviser, radio, reklamer og tv. Ingen er hjemmelavede – det var slet ikke nødvendigt.

1. Scientology har efter min mening altid haft en lemfældig måde at omgå sandheden på.
2. Politiet er så småt i gang med at skærpe beredskabet i forbindelse med Danmarks værtsskab for miljøkonferencen.
3. Mens panikken breder sig blandt politikerne, søger politiet febrilskt efter et motiv til mordene.
4. Ved domsafsigelsen i går blev det meddelt at narkomanen kunne vælge mellem 2 års fængsel eller en behandling.
5. I denne periode ser det i starten lidt tyndt ud for vor privatdetektiv. Der er ikke nogle spændende sager at tage fat på.
6. Om livet efter arbejdslivet. Huslejen var 29 kroner og 17 ører. Gerda Petersen fortæller om sit travle og nøjsomme liv.
7. Konkurrencen begynder med, at man beslutter hvilke værker, der skal arbejdes med og aftaler præmier med fonde og donorer.
8. ...men til trods for en dyr og intensiv kampagne har kun en af hver tiende meldt sig interesseret i den nye ordning.
9. Netop som han troede han var alene i rummet igen, mærkede han at en pistol blev holdt hen til hans hovede.
10. Der er gået nogle uger, og Hans lader som om, han stadig er ansat i Supermarkedet.
11. Vandet stod i dag til morgen 10 m. over dagligt vande.
12. Til trods for et voldsomt pres fra offentligheden har direktør NN imidlertid indtil videre været tavs om sagen.
13. Det hele bliver jo ikke lettere af at nu har også den næstkommanderende for landstyrkerne indgivet sin afsked.
14. Den tyske dramatiker, Georg Seidel, er ganske ukendt i Danmark og for den sags skyld også i den øvrige ikke tysktalende del af verden.
15. Dette er nemlig et meget stort problem, som i mange år har redet det amerikanske kulturliv som en svøbe.